

સંગલક્ષ્મી સંવાદ

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી પ્રબંધશાળા.

સંગલક્ષ્મી સંવાદ.

૨૨૫ નંબર,

શ્રી હરિપતરામ ડાહ્યાભાઈ, સી. આઈ. ઈ.,

જાપાની પ્રસિદ્ધ કરનાર,

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી તરફથી,
હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ પારેખ, ખી. એ.,

આમિ. સેક્રેટરી—અમદાવાદ.

આવૃત્તિ સોળમી—નકલ ૪૦૦૦.

મંવત ૧૯૭૭—ઈ. સ. ૧૯૨૧.

અમદાવાદ.

શ્રી સૂર્યપ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં મૂળચંદ્રભાઈ
ત્રીકમદાસે છાપ્યો.

કૌમલ દોડ આપ્યો.

૮૫૨૫

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૫૧૬

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સંપલક્ષ્મીસંવાદ

વિષય ૬-૧૪

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઈટી પ્રબંધમાળા.

સંલક્ષ્નોત્તરં દ.

કવિ દલપતરામ પાટ્યાભાઈ, સી. આઈ. ઈ,

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઈટી તરફથી,
હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ પારેખ, બી. એ.,

આસિ. સેક્રેટરી—અમદાવાદ.

આવૃત્તિ સોળમી-નકલ ૪૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૭—ઈ. સ. ૧૯૨૧.

અમદાવાદ.

ધી સૂર્યપ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં મુદ્રાયંત્રણ
ત્રીકમદાસે છાપ્યો.

હીંમત દોઢ આપો.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ઓપીરાઈટ સંગ્રહ
૮૫૧૬

૬-૬

સન ૧૮૬૭ ના આક્ટ ૨૫ મા. પ્રમાણે રજીસ્ટર
કરાવી આ પુસ્તક સંબંધી સર્વે હક ગુ. વ.
સોસાઇટીએ સ્વાધીન રાખ્યા છે.

રં પલક્ષ્મીસંવા -.

ઢાહરા.

- પ્રગટ જગત જેણે કર્યું, ધરં તેહનું ધ્યાન;
સંપલક્ષ્મીસંવાદની, કયા સુણો સઉ કાન. ૧
- આ અવસર આ દેશમાં, સંપ ન દીસે લેશ;
ધરમાં કુળમાં નાતમાં, કરે કુસંપ કલેશ. ૨
- ખને ન ધણી ધણિયાણીને, ખીખતણી શી વાત;
દુઃખમાં તેથી દુખિયાં, દેશી જન દિન રાત. ૩
- સૌ જન મન ધનને ચહે, ન ચહે સંપ જરૂર;
કોઈ ન ડરે કુસંપથી, એ અજાનજ ઉર. ૪
- તે કારણ કહું કદિપને, સંપલક્ષ્મી સંવાદ;
સુણીને સંજન સમજશે, વળી તજશે વિખવાદ. ૫
- રહેર સરસ મનસાપુરી, જીવરાજ નૃપ ન્યાંહ;
નિર્ધનશા નામે એક, વસે વણિક તે માંહ; ૬
- કલેશી તેની કામની, ઇચ્છે ભૂષણ અંગ;
કડવાં કથન કહી કહી, સદા લહે પતિ મંગ. ૭
- “ પીટયા ! તુજને પરણિને, શું પામી હું સુખ ?
ખાવા પૂરણપેટ નહિ, ભોગવું અરધી ભૂખ. ૮
- હાથે ચૂડો હેમનો, હાડે મુક્તાહાર;
તે સ્વપ્ને નહિ સાંપડ્યા, એજે ગયો અવતાર. ૯

રળીરળીને નર બીજા, ઘણા ઘડાવે ધાટ;

હું રાખું તુજ જીવતાં, અનતણા ગિઆટ. ” :૧૦

ચોપાઠ.

કહ્યાં કથન કામનિએ મુખ, શેઠ સુણી દિલ લાગ્યું દુઃખ;
વસ્તિ તજી વિચર્યો તે વાર, માંડ્યું તપ જઈ વનમોઝાર. ૧૧

કીધું જતન શિવ મળવા કાજ, રીઝ્યા રૂડા શ્રીમ્હારાજ;
કહે મહેશ “વણિક વર માગ, ભલાંજ પ્રગટયાં તારાં ભાગ્ય !” ૧૨

શાહ કહે “શિવ થયા પ્રસન્ન, ધાઈ એટલું આપો ધન;
સધળું જે થકિ પામું સુખ, દેખું નહિ કે દિન હું દુઃખ.” ૧૩

એ સુણી શંભુ વિચારે ઉર, “જણાય આ અજાનિ જરૂર;
માગે મુખથી ધન મુજ પાસ, સમજે છે ધનમાં સુખવાસ. ૧૪

મંપ વિના ધન શું સુખ કરે, ધીરજ ધારિ વિચાર ન ધરે;”
વળી શિવજી ઉચર્યા શુભ વેણુ, દાસતણા દિલમાં સુખદેણુ. ૧૫

“જન તું વણિક નગર કર વાસ, પરિપૂરણું હું પૂરીશ આશ;
વળી સાંભળ શુભ બીજી વાત, પ્રગટે જ્યારે કાલ પ્રભાત. ૧૬

પહેલાં તું દેખીશ એક નાર, પછી પુરુષ પેખિશ તે વાર;
તે પાસે માગીશ તું જેહ, તરત તને સાંપડશે તેહ. ” ૧૭

કહી શિવજી થયા અદર્શ, હઠડે વણિક ન પામ્યો હર્ષ;

તે મેં શંકરની આશ, તેણે જતાવ્યું બીજા પાસ. ૧૮

લોભી સહી, ક્રોડી ધરની કાઢે નહિ;

સાર, આપે ફળ ધંધે ઉધાર. ” ૧૯

એમ ઉચરતો જન તે જનય, થિરતા તો મનમાં નવ થાય;
“ દ્રવ્ય વિના દુઃખ દેશે નાર,” એમ વિચારી વસ્યો પુર બહાર. ૨૦

ઢાહરા.

સ્ત્રી બાળક પક્ષી પશુ, તેમજ પુરૂષ અધીર;
તરૂંજળ કાચું તોડતાં, ધરે ન બડિયે ધીર. ૨૧

જે જન રૂળ પાકે જમ્મે, સ્વાદ સરસ લે સોય;
બહુ તરૂં ઉપજે બીજથી, હાણુ અપકવે હોય. ૨૨

વડો અધીરો વાણિયો, બેઠો નગરની બહાર;
જામની કાઠી જાગતાં, વિધવિધ કરી વિચાર. ૨૩

આદિત્ય જાગ્યે જાઠિયો, પછી જઈ ગંગાતીર;
કર પદ મુખ શુદ્ધિ કરી, નાહ્યો નિર્મળ નીર. ૨૪

વસ્ત્ર ધરી વિચારિયું, “ વળી તપ કંઈ વિશાળ;”
તેજ વખતમાં ભાં કને, સ્ત્રી દીકી તત્કાળ. ૨૫

ચરચરી છંદ.

ધરતી પર ધમધમાક, ઝાંઝર ધ્વનિ ઝમઝમાક,
હણહણહણહણ ઠમઠમાક, ઘેરે ઘણી ધુધરી;
ઝળળળ મુખ ઝાંતિ ઝળક, ખળળળ ભુજ્યૂઝ ખળક,
ભળળળ શશિભાલ ભળક, નયની નાકે ધરી;
થનગન તન ચાલ અપળ, બણિકણિ શણુગાર સકળ
ધણહણહણહણ ઘેર અકળ, કીધો ચાલે કરી,
તાતા થૈ કરતિ ગાન, નાચતિ નટવી સમ
તગડતા તિગડતાક તાન, સજતી તે ૨

ઢાહરા.

લાળી આંખો મદલરી, ભૂલી તનનું લાનં;
 શરમ ધરણ સંક્ષેપ છે, અતિ ઝાઝું અભિમાન. ૨૭

દુનિયાને નહિ દેખતી, ઠરે ન પગ થિર ઠામ;
 “વૈદ ! વૈદ !” મુખ ખોલતી, લાળી સુંદર લામ. ૨૮

પાછળ પટ મંદારતી, આગળ ઢાંકે અંગ;
 પગ ઉઘાડા પાછલા, ધારી ન જૂએ ઢંગ. ૨૯

પૂછ્યું વણિકે પ્રીતથી, તે નારીને લાંહિ;
 “ઢાણુ તમે છો, ક્યાં થકી, આજ પધાર્યાં આંહિ ?” ૩૦

મુણી ખોલી તે સુંદરી, “હું લક્ષ્મી જગમાત;
 આવી તુજ કારણુ અહીં, શિવ પ્રેરી સાક્ષાત. ૩૧

ઓપાર્થ.

આવીશ તુજ ઘરલણી હું આજ, સારિશ ધનનાં સઘળાં કાજ;”
 મુણી હરખ્યો શા'નિર્ધન નામ; લાં પુરૂષ દોડો તે ઠામ. ૩૨

નેણુ શિતળ સ્નેહે ભરપૂર, દેખી આનંદ ઉપજે ઉર;
 મુખમાં વાણી મધુરી ઘણી, તોડે અડચણુ રસ્તા તણી. ૩૩

સવૈયો.

પોપટ કોકિલ મોરનિ વાણિ, કહે સઘળા કવિરાજ વખાણી,
 કામનિકંઠ વખાણુ કરે કંઈ, બાળક ખોલિ સુતોતળિ જાણી;
 મોરલિનાદ ધિમો ધનગાજ, કહે કંઈ મીઠિ કવિનિ કહાણી,
 એ સહુ વાદ વૃથા જગમધ્ય, મિઠી સઘળાથકિ અંપની વાણી. ૩૪

ઢાહરો.

મોરલીનાદે નાગ જ્યમ, ડાલે દ્વેષ વિસારી;
મંપની વાણી સાંભળી, સૌ રીઝે મંસારી.

૩૫

સવૈયો.

કુત્સિત કાગ કપોતની વાણિ, કહે સઘળા કવિઓ અવખાણી,
શ્વાન, મહીપ, મની, અજ શબ્દ, કહે વળી બ્રષ્ટ કવિ મુખ કહાણી;
ગર્ધવ, ગીધ, ઉલકે ગિરા, જગતમાં અપશુકન કરો જન જાણી,
એ સહુ વાદ વૃથા દલપત, કહે બહિ કૂર કુમંપનિ વાણી.

૩૬

ચોપાઈ.

નર રૂડો નિરખી નિર્ધાર, એ પ્રતિ વણિકે કર્યો ઉચ્ચાર;
“શાધિ પધાર્યા ? શું તમ નામ ? કહો આંહી આવ્યા શે કામ ?” ૩૭
“હું છું મંપ શંભુનો દાસ, શિવજીએ પ્રેર્યો તુજ પાસ;
હું ને લક્ષ્મી ખેમાં જોઈ, સમજે તત્તવ તું લે તેહ.” ૩૮
શાહ કહે “તુજમાં શો માલ ? લક્ષ્મી-લઈને થાઉં નિહાલ;
ખોલ અધિક તાઁ બળ હોય, વળી વિચારી સમજું સોય.” ૩૯

ઢાહરો.

મંપ કહે છે “શેઠ તું, વિચાર મારી વાત;
મંપતણો મહિમા સદા, વિશ્વ વિષે વિખ્યાત.
સૃષ્ટિ સમે સૌ માનવી, વસતા વન મોઝાર;
બિહિતાં એક બીજા થઈ, નોતો મંપ લગાર.

૪૦

૪૧

- પહેરણુ છાલો પાંદડાં, ખાવા વનફળ ફૂલ;
વનમાં વશીને વેકતાં, દેહે દુઃખ અતુલ્ય. ૪૨
- પછી આપી પરમેશ્વરે, અંપતણી મતિ સાર;
એક બિગ્ગની સહાયથી, ગન્યાં ભક્ત્યાં ધરમાર. ૪૩
- જેમ મુઅંપ વધ્યો ઘણો, અડચણુ ભાગી એમ;
ખાંધ્યા બંદોખરત બહુ, જન દુઃખી થાય ન જેમ. ૪૪
- અબળ સબળ સૌ સુખિ થયાં, દુઃખ થયાં સૌ દુર;
તે કારણુ સૌ અંપનું, બળે તમે જરૂર. ૪૫
- અંપ થકી સુખ ઉપજે, અંપથી જાએ કલેશ;
જે નરને ઘેર અંપ નહિ, લેશે સુખ નહિ લેશ. ૪૬
- તે માટે તુજને કહું, અંતર રાખી ઉમંગ;
લાલચ મેલી લક્ષ્મીની, અંપતણો કર અંગ. ” ૪૭
- સાંભળી ભાષણુ અંપનું, ચડી રમાને રીશ;
ખેલી ઉડી ખેળાકળી, કાપ્યો બાણે ફણીશ. ૪૮
- “ સાંભળ મુરખા અંપ તું, આણે કયમ અભિમાન ?
નિર્ધનિયો નર લોકમાં, ક્યાં પામ્યો સન્માન ? ૪૯
- ધનથી મનગમતું મળે, સુખ સૌ ધનને સાથ;
સર્વ રહે સેવક થઈ, હોય દ્રવ્ય જો હાથ. ૫૦
- થળ થાનક જળ ધન કરે, જળ થાનક થળ થાય;
ઉજડ વડા અરણ્યમાં, ધનથી શરૂર વસાય. ૫૧
- વણુકર ધનને વાસતે, આપે વસ્ત્ર અપાર;
ધન કારણુ કોનાર પણ, સરસ બંડે શબ્દગાર. ૫૨

પામર ઉંચકે પાલખી, બેસે ધનિનાં બાળ;
હુકમ ચલાવે હાકથી, પૈસાથી મહીપાળ. ૫૩
સંપ કરીને શ્વર જન, ઉપજાવે તર શોક;
ભક્ષાં ભક્ષાં ફળ ભોગવે, લક્ષ્મીવાળા લોક. ૫૪
આજ પછી અભિમાનના, બોલીશ માં મુખ બોલ;
નહિ તો નિર્લજ્જ તું થશે, તરણા કેરી તોલ. ” ૫૫

છપ્પા.

સંપ કહે સુણુ રમા, “ જનમ તારેા હું જાણું,
વળિ જાણે સૌ વિશ્વ, કેમ વિસ્તારી વખાણું ?
પય ખારાની પુત્રી, ભયંકર વિષની ભગની,
વિષ કરતાં વિશેષ, ઉઠે સંભારે અગની;
વિણુ પ્રાણુ હરે પોતે મરી, કરે એકને કલેશ છે,
તે જીવતી રહીને જગતમાં, દિધા ઉગાડી દેશ છે. ૫૬
કૌરવ પાંડવ કુળ, મૂળથી નાંખ્યાં મરડી,
રાવણનું પણ રાજ, ઝડપથી નાંખ્યું ઝરડી;
બહુ રાજનાં રાજ, સંપ તજવાથી તૂટ્યાં,
સરસ હતા સુલતાન, સંપ શીટ ધર ફૂટ્યાં;
પરિપૂરણુ લક્ષ્મી પામિને, સંપ વિના નહિ મુખી રહે,
નિજ ઘરમાં ઘણા કુસંપથી, મોટા પણ મરવા ચહે. ૫૭

દાહરો.

હરના ઘરમાં હરઘડી, થતું હશે તોફાન;
સંપ ન દેખી શંકરે, કયું હશે વિપપાન. ૫૮

છાંપા.

ગિરભ ગંગા સોડય, હશે હરરોજે લડતી,
 ઇંદુ અમિની જ્યોત, પરરપર નિશ્ચય નડતી;
 વાધ વૃષભને વેર, મોર મણિધરને મારે,
 સિંહ હાથિનું શીર, તોડવા તુરત વિચારે;
 શિવ સેવક દાનવ દેવ બહુ, મારામારી કરી મરે,
 ધરમાં એવો કળયો ધણો, સહન થયો નહિ શંકરે. ૫૯

સપ્ત ધાતુમય સરસ, શૈલ કૈલાસ વસે હર,
 ધનપતિ ધાર્યો મિત્ર, કરે આશા સુરકિંનર;
 લંકા સરખાં લાખ, દાસને બક્ષીસ દે છે,
 ગુરુઓ પુત્ર ગણેશ, રિદ્ધિ જેથી જન લે છે;
 પશુ બે બૈયર ચડભડ કરે, પલંગ ત્યાં કુણુ પાથરે,
 શિવ શયન કરે શ્મશાનમાં, બીખ માગી ભોજન કરે. ૬૦

દોહરો.

તન રોગી શિર શત્રુતા, જરં આપે ને જાય;
 પશુ જો સંપ કુટુંબમાં, શીતળ રહે સદાય. ૬૧

છાંપા.

જુઓ ઇંદુને અંગ, રોગ ક્ષય લાગી રહે છે,
 રાહુ શમો શિર શત્રુ, વાર ધણી ધેરી લે છે;
 કાળું લાગ્યું કલંક, વિરહિણી ગાળો આલે,
 ચોથ તિથિમાં લોક, આંખ આડિ કરી આલે;
 વળી તેજ પ્રતાપ વધે ઘટે, કલેશ કદી નવ મન ધરે,
 જોઈ સંપ કુટુંબ નક્ષત્રપતિ, સદા શીતળ અછને કરે. ૬૨

દાહરો.

સંપ વિના મુખ હોય જન, સૌ પૂરે જો સાખ;
તો પરિપૂરણુ પેટ ભરી, રમા ગરવ તું રાખ. ૬૩
જગમાં બહુ જન ધન વિના, સંપ થકી સુખવંત;
સાખ પૂરે મંસારમાં, એની લોક અનંત. ૬૪

તો તારું અભિમાન તણ, રહેજો શરમ સમેત;
વગર વિચાર્યું બોલતાં, ફેગટ થઇશ ફજેત. ૬૫
સાખ ન પૂરે સર્વ તો, બહુ બકવે શું થાય;
આપ બડાઇ આપમુખ, ગંડક લોકો ગાય. ૬૬

ચોપાઇ.

“કર બકવા તું સંપ કુપાત્ર, મુજ આગળ તું છે કુણ માત્ર ?
વસું વિષ્ણુને અરધે અંગ, નહિ લવવા લાયક તુજ સંગ. ૬૭
અતિ જનમાં પામ્યો અપમાન, સમજ્યો નહીં ના આવી સાન;
ઢાઢ્યો રાવણે પકડી કેશ, દુર્યોધને તળવ્યો દેશ. ૬૮

જાદવના કુળમાં પણ જઇ, નાહો અંતે નિર્લજ અઇ;
રહી ન શક્યો જ્યાં મારું રાજ, નિર્લજ તને ન આવે લાજ. ૬૯
જો જગમાં જન તારા હોય, તે મુજ સેવક તુલ્ય ન કોય;
તેનો કર તું ચિત્ત વિચાર, એ પછી અદેહા કર ઉચ્ચાર. ૭૦

જો ધનવંત સભામાં જાય, સકળ સભાસદ ઊભા થાય;
આપે વળી ઉત્તમ આસન, નહિ સન્માન લહે નિર્ધન. ૭૧
ધનિનાં બાળક નાનાં વરે, નિર્ધનનાં કુવારાં ફરે;
સૌકે સગા સધનના હોય, નિર્ધનિયાનું ન થશે કાય. ૭૨

વસે શ્રીમંત હવેલી કરી, નિર્ધનની દીસે છાપરી;
 સરે સિપારસ રાજદાર, ગાંઠે જેને ગરથ અપાર. ૭૩
 નિવડે ધનવંતાનો ન્યાય, જન નિર્ધનિયો માર્યો જાય;
 લક્ષ્મી વિના, શ્રીવિષ્ણુ જેહ, સમર્થ રહી શકે નહિ તેહ.” ૭૪
 દોહરો.

સંપ કહે “તે સર્વે તુજ, કંદની વાતો શોક;
 સંપ વિના શ્રીવિષ્ણુ પણ, સદાય પામે શોક. ૭૫

છાપા.

સંપ વિના ગોલોક, શોક રાધા વિરજનો,
 સંપ વિના સંતાપ, રૂક્મણી સલભામાનો;
 સંપ વિના શ્રીરામ, વસ્યા સીતા લઈ વનમાં,
 સંપ વિના મૃગ મારિ, ખોઈ સીતા ખળ જનમાં;
 મહા સમર્થ તે પણ સંપ વિણ, લહે દુઃખ લક્ષ્મીપતિ,
 એવાંને આંસુ આવિયાં, કહો મનુપની કુણ ગતિ? ૭૬

કાશલદેશ નરેશ, જગત દશરથને જાણે,
 સહિત રામ સુત ચાર, વડા કવિ વિવિધ વખાણે;
 લક્ષ્મી મળી અલલ, લલા જન કીર્તિ લાખે,
 કેકે ને કૌશલ્યા, રાણિયો સંપ ન રાખે;
 નૃપ મોતવિના મૃત્યુક થયું, સંપ વિના સુત વન ગયા,
 વળી જગમાં જુઓ વિચારીને, સંપ તજ સુખી કો થયા? ૭૭

દોહરો.

“સંપ સુણો” કમળા કહે, તુજ અભિમાન અલંગ;
 સ્વતંત્ર સુખ જન જે ચહે, તજે તરત તુજ સંગ. ૭૮

છપ્પા.

દ્વિષ્કિંધાપુરી બૂપ, વાળી સુગ્રીવ જે વાનર,
 સેવ્યો ન્યા લગી સંપ, સુખ પામ્યા ન સ્વતંત્ર;
 કાપી સંપનું નાક, તળ્યો સુગ્રીવને ન્યારે,
 રાખ્યું સ્વતંત્ર રાજ્ય, વાળી સુખે વસિયો સારે;
 સુગ્રીવ વાળીને મારી વળી, નિષ્કંટક સુખ અનુસરે,
 નર ચહે પદવિ પૃથ્વીનાથની, સંપ રાખીને શું કરે ? ૭૬
 જે લંકાપુરીનાથ, રાય રાક્ષસુ જગ જાણે,
 કુંભકરણુ ભડ બ્રાત, વિભીષણુ બીજો વખાણે;
 સેવ્યો એકે સંપ, મુખ્યો તે રાવણુ સાથે,
 તળ્યો વિભીષણુ સંપ, છત્ર માંડ્યું નિજ માથે;
 જે તળે સંપ તે નૃપ બને, ન તળે નોકર થઈ ફરે,
 નર ચહે પદવિ પૃથ્વીનાથની, સંપ રાખીને શું કરે ? ૮૦

ઢાહરા.

સ્વાદ હશે જે સંપમાં, હરડે જેવો હોય;
 કરશે ગુણ કોઈ અવસરે, કહે તરત નહિ કોય. ૮૧
 ધનનો સ્વાદ સરસ ઘણો, સાકરને અનુસાર;
 મીઠી લાગે મુખમાં, ખાતાં લેઈ લગાર. ” ૮૨
 સંપ કહે “ સાકર વિષે, કુસંપ ગંધક તેલ;
 મળતાં કાજો કાયલો, નિરખ્યો નકી બનેલ. ૮૩

છપ્પા.

સંવત તેર ત્રેપન, સાલ વિક્રમની જ્યારે,
 દિલી અલાહીદીન, તખ્ત પર બેઠો ત્યારે;
 મંત્રી મલેક જખ, રાજ્ય લેવા રૂચી જોડી,
 વિખ દર્ધ માર્યો શાહ, શાહગઢા ચખ ફોડી;
 પશુ એક માસ દિન પંચ, સુખ ભોગવી ભુંડી રીતે મુઓ,
 તજ સંપ નહીં સુખ સાંપડે, જરૂર વિચારીને જુઓ. ૮૪
 દિલી આદિક દેશ, થયા જગમાં નૃપ જે જે,
 સેવ્યો નહિ જો સંપ, મુઆ વણુમોતે તે તે;
 કોઇને કુંવરે હણ્યો, હણ્યો કોઇને નિજ બાતે,
 કોઇને પ્રધાને હણ્યો, હણ્યો કોઇને પિતુમાતે;
 શુભ રીતે સંપ ન સેવતાં, રાજ રંક પીડાય છે,
 ધનથી સુખ કો નથી ધારતું, સંપ થકી સુખ થાય છે. ૮૫

ઢાહરા.

નારદ ને પર્વત ઋષિ, મતિવંતા બે મિત્ર;
 કન્યાકાજ કુસંપથી, આપ થયા અપવિત્ર. ૮૬
 થતો સ્વયંવર સાંભળી, ઉર ધરીને અભિલાષ;
 એક બીજથી અણુછતા, પહોંચ્યા વિણજી પાસ. ૮૭
 જઈ નારદ જગદીશને, 'ભણે મુણે જગભૂપ;
 સમે સ્વયંવરને વધે, રૂંડે મારે રૂપ. ૮૮
 પર્વતઋષિનું ત્યાં પ્રગટ, સુખ મર્દટનું આય;
 વનિતા તેને નવ વરે, પર્વત પાછો જાય, ૮૯

- ‘તથાસ્તુ !’ બોલ્યા ત્યાં હરિ, નારદ ગયા નરભોક;
પર્વતપ્રાચિ આવ્યા પછી, ફળેત થાવા ફોક. ૬૦
- કર જોડી હરિને કહે, દો મુજને વરદાન;
‘કાયાની કાંતિ વધે, સરજ કાટિ સમાન. ૬૧
- નારદનું તો ત્યાં થકી, મર્કટ સમ મુખ થાય;
‘તથાસ્તુ !’ બોલ્યા તે સુણી, રાજ થયા મુનિરાય. ૬૨
- મંડપમાં મુનિ બે ગયા, સંપ તજી ચહી સુખ;
સુંદર રૂપ શરીરનાં, મર્કટ જેવાં મુખ. ૬૩
- ભય પામી બહુ ભાળતાં, કન્યા તો તે કાળ;
પાછી નાઠી પદ્મણી, વદન દેખી વિકરાળ. ૬૪
- તે તો ત્રીજાને વરી, ઋષિ બે થયા નિરાશ;
કુસંપ કીધે નવ સરી, એકે જણુની આશ. ૬૫
- એમજ જન આ દેશના, ગુણ પોતાના ગાય;
અવગુણ અન્યોઅન્ય કહી, બે મર્કટ મુખ થાય. ૬૬

ચોપાઈ.

- નિર્ધન એક હતો નર નિલ, વન વિચર્યો સુત નારી સહિત;
ધરી તપ બેઠો રાખી ધ્યાન, દેવે પછી દીધાં વરદાન. ૬૭
- હિમરમાંહિ અક્રેકિં વાર, ઇચ્છા ધરી કરજો ઉચ્ચાર;
ઇચ્છા પુરણ કરીશ એજ, અધિક ન આપું કરો અવેજ. ૬૮
- પ્રસન્ન થઈ પાછો ઘર ગય, રસ્તામાં દીઠો કાઈ રાય;
તેની રાણી થવા તતખેવ, દિક્ષમાં સ્ત્રીએ સમર્થા દેવ. ૬૯
- રમા બરોબર પ્રગટ્યું રૂપ, ભાળીને લોભાણો ભૂપ;
પુરૂષે મનમાં કોષળ કર્યો, ઇચ્છા કરી એવું ઉચર્યો. ૧૦૦

- ‘રંડા રીંછડી રૂપે થાય, તતક્ષણ તેમ અયું પલ્લમાં;’
 પછી રહી પુત્ર પતિની પાસ, અંતરમાં ત્રણ થયાં ઊદાસ. ૧૦૧
- પછી કાધી પુત્રે ઇચ્છાય, પ્રથમ હતી તેથી તે આય;
 સંપૂર્ણ કરી દેવ પ્રસન્ન, સંપત્તિના નહિ સુખ સંપન્ન. ૧૦૨
- વળી કહું વાત અલૌકિક એક, સાંભળી કરજો શેઠ વિવેક;
 વાઈર્ડ એક ગયો શિવ પાસ, પ્રીતે પુન્યા શ્રાવણ માસ. ૧૦૩
- દેવ કહે ‘માગો વરદાન,, બ્રાહ્મણ બોલ્યો ધરીને ધ્યાન;
 ‘જે દોણે હું ચિતવું જેહ, તુરત મળે મુજ વરતુ તેહ.’ ૧૦૪
- ત્રિનયન કહે ‘જા તેમજ થાય,’ ઘણો હરખી દિવ ધરપ્રતિ જાય;
 રમરતાં વરતુ જડે સાક્ષાત, ભેદજ નાપ્યો તેને જ્ઞાત. ૧૦૫
- તે પૂણ ગયો ત્રિલોચન રથાન, પૂજી શિવ પાન્યો વરદાન;
 ‘મારો વીર માગે જે પેર, બમાણું તેથી મળે મુજ ઘેર.’ ૧૦૬
- દીધું એજ વચન મહાદેવ, તે પછી ઘેર ગયો તતખેવ;
 મોટે માન્યા સાતજ માળ, આને ચૌદ થયા તે કાળ. ૧૦૭
- મોટે માગી પંદર ગાય, આને એથી બમણી થાય;
 હય હાથી પાલખી પલંગ, સાંપડિયાં બે જણને સંગ. ૧૦૮
- સંપ વિના ઇર્ષ્યા થઈ ઉર, દેખી દાઝયું દીક્ષ જર;
 મોટો, કહે ‘મારું ઘર આજ, અરધોઅરધ બળો મહારાજ !’ ૧૦૯
- તેનું અર્ધું બળયું તતકાળ, આના બળ્યા સમૂળા માળ;
 મોટો કહે ‘મુજ ઘરમાં જન, સૌનું ફૂટે એક લોચન !’ ૧૧૦
- તેની આંખ અકેકી જાય, આનાં સઘળાં અંધાં થાય;
 હવે વિચારો એનો હાલ, લક્ષ્મીમાં શો મોટો માલ ?” ૧૧૧

દાહરો.

સાંભળી મનમાં શેઠને, સંપત્તી થયો સ્નેહ;
લક્ષ્મી જોઈ લાજ ધણી, ઉચરી અવસર એહ. ૧૧૨

“ સાંભળ નિર્ધનશાહ તું, સો વાતે એક વાત;
ભાસે તુજને જે બહુ, તે તું લે સાક્ષાત. ૧૧૩

શા માટે તું શેડિયા, વસ્યો કહે વનવાસ ?
કીધું તપ શા કારણે, શું માગ્યું શિવ પાસ ? ૧૧૪

છાપે.

પાણીની જે પાસ, દુષ્પત્તી કયમ દુઃખ ભાગે ?

હોય અમની ભૂખ, મુખ મોતી કયમ માગે ?

સુધરે લુણથી શાક, માંહિ સાકર શું કરવી ?

આગથી પાકે અન્ન, ફલમાળા કયમ ધરવી ?”

કહે કમળા “ નિર્ધનશાહ સુણ, જેતું કામ જે તે કરે;
તે કીધું તપ ધન કારણે, સંપત્તી ઇચ્છા શું સરે ? ૧૧૫

સવૈયો.

મોર ચહે ધનધોર ઘટા, શશિ તેજ છટાચિ દશું સુખ પામે ?
દર્શન ચંદ ચકાર ચહે, ધનધોર ઘટા થકિ કેમ વિરામે ?
દીપક સંગ પતંગ ચહે, નહિ ગંગ તરંગ થકી દુઃખ વામે;
નીરજ નીરથી દુર થઇ, નહિ ધીર ધરે કદિ ક્ષીરને હામે. ૧૧૬

દાહરો.

વેંકયું દુઃખ તે ધન વિના, એ નં વિસારીશ આપ;
જો ચૂકીશ આ અવસરે, પછી થશે પરિતાપ. ” ૧૧૭

- સાંભળી નિર્ધનશાહની, કાચે ઉપજ્યો કંપ;
લક્ષ્મી લેવા લાગિયો, સજ થઈ બોલ્યો સંપ. ૧૧૮
- “ વાત છેલ્લી તું વાણિયા, હિર ધર ધરી ઉમંગ;
પછી હું રસ્તે પરવરું, તું જા તેને સંગ. ૧૧૯
- એક નગરી ઉજ્જણપુરી, રાજા વિક્રમ રાજ;
નગરશેઠ નિમચંદણ, લાયક જેની લાજ. ૧૨૦
- સુખ સંપત્તિ શુભાર નહીં, મહિમા બહુ જગમાંહિ;
હવેલી ઘોડા હાથિયો, કસર ન દીસે કાંઈ. ૧૨૧
- એક વખત રજની વિષે, સુખસનજા મોઝાર;
ઘોડયાં પિયુ ને પ્રેમદા, ઈંદ્ર શયી અનુસાર. ૧૨૨
- પલંગ રૂડા રંગનો, કરેલ મીનાકાર;
શાભે ધર સૂવાતણું, ભાગ્ય તણો ભંડાર. ૧૨૩
- કાચ જડયા કંચનવિષે, ઝગમગ ઝાકઝમાળ;
તાસ સારા તુલ્ય ત્યાં, દીપે દીપકમાળ. ૧૨૪
- શેઠ કહે સુષ્ટુ સુંદરી, ‘ પગ મારા પીઠાય;
જે તું ચાંપે જોરથી, તો સુખ શાંતિ થાય. ’ ૧૨૫
- કામની ક્રોધ કરી કહે, “ નહિ એ કામ કરાય;
શું સુખ તમથી સાંપડયું, પ્રીતે ચાંપું પાય ? ૧૨૬
- નથમાં મેં મણિ નિરખિયો, પટરાણીની પાસ;
ઉપજે જેથી અતિઘણો, પાવક બિના પ્રકાશ. ૧૨૭
- તે લેવા તમને કહ્યું, હક કરી વાર હજાર;
ઝહકહિ થાકી કાનપર લિધી ન વાત લગાર. ૧૨૮
- માગી ચીજ મળે નહીં, નિષ્ફળ મોટું નામ;
શું કરું તારી સાહિબી ? કાંઈ મારે નથી કામ. ” ૧૨૯

ચોપાધ.

- રોઠ કહે “ સાંભળ ધરિ સુખ, મણિ જે દિન તે માગ્યે સુખ;
જન્મમાં શોધું છું જાનથી, પણ મણિ એવો મળતો નથી. ૧૩૦
- પૃથ્વીપતિની પત્ની પાસ, એ મણિની ક્યમ કરિયે આસ ?
જે જાણું કાંઈ એની જોડ, કરું ખરિદ કાંઈ લાખ કરોડ. ૧૩૧
- ન મળે તેનો નહિ ઉપાય, કાલો હઠ લીધે શું થાય ?
હઠ કરિયે નિજ કંથ હજૂર, જેવી જેની શક્તિ જરૂર. ” ૧૩૨
- કાચનિ કહે “ ન મળે મણિ કેમ ? જૂઠું કહી સમજાવો જેમ;
જાણો હું ભ્રેળી નહિ જાત, વસ્તુ બધી કપટની વાત. ૧૩૩
- જે તરતું પરસ્ત્રીમાં ચિત્ત, પરણી સંગ ન બાંધે પ્રીત;
એમાં આવી અનેક વાત, જનમ દુઃખણી મારી જાત. ૧૩૪
- પૂર્વ જન્મનું પાપજ નડયું, પાતું તમ સાથે જે પડયું;
આપે જન્મ જનેતા જેહ, કર્મ ન આપે કાંઈ પણ તેહ. ૧૩૫
- ભવ પૂરો સુખ દુઃખથી કરું, કરી ન આશા તમથી કરું;
સ્વપ્ને હું નહિ પામી સુખ, દૈવે મુજને દીધું દુઃખ. ૧૩૬

દોહરા.

- મળિને મામા મામીઓ, મળિ મારાં માઆપ;
ભાઈ અને ભોજાઈઓ, પરણાવ્યું આ પાપ. ૧૩૭
- મામા મામી ભૂમિમાં, પામ્યાં પાપે પાપ;
ભાભી પાપે પામી ભે, ભે પામ્યાં માઆપ. ૧૩૮
- જે ખાશે તે જાણશે, શેર અટકળે અન્ન;
કદી કન્યાનાં નહિ કરે, લખેશરીથી ભસ્મ. ” ૧૩૯

શેઠ કહે “ શેઠાણી તું, શા માટે ધરે શોક ?

મુખે જોટલા માગ તું, રૂપેયા દઈ રોક.

૧૪૦

એક પત્નીવ્રત માહરં, પડે ન પડતાં પ્રાણ;

મેણું પરસ્મીનું મને, બહુ સાલે જેમ બાણ.

૧૪૧

એવાં ક્યમ તું ઉચરે, વા'લી વાંકાં વેણ ?

રાતાં આવાં રીસથી, ન ઘટે કરવાં નેણ.

૧૪૨

સુખમાં વશિયે સંપથી, લામનિ ને ભરથાર,

મધુરે વચને માગિયે, સંપત્તિને અનુસાર.

૧૪૩

નારી તું પ્યારી ધણી, અરધું જેવું અંગ;

મિલકત સઘળી માહરી, આપું તને અલંગ.

૧૪૪

તોપણ નિત્યે તું કરે, કારણ વિના કલેશ;

ચંદ્ર ન આવે ચપટિમાં, હઠ લે બાળ હમેશ.

૧૪૫

આપણુથકી અભાગિયાં, દેખી તેનાં દુઃખ;

સંગ્રહિયે સંતોષ તો, સદાય ઉપજે સુખ.

૧૪૬

પામ્યો નહિ જે પગરખાં, દુઃખ પોકારે મુખ;

પણ બીજાને પગ વિના, દેખી વિસારે દુઃખ.

૧૪૭

તૃષ્ણા ઝાઝી તેહ જન, હઠડે બળે હમેશ;

તૃષ્ણાથી ત્રિભુવન ધણી, લઈ ન શકે મુખ લેશ.

૧૪૮

ગુણિયત્ત વિક્રમ નૃપ ગયો, પડે પાંડવ દેશ;

દંડપ્રસ્થ અવલોકિને, કરવા લાગ્યો કલેશ.

૧૪૯

પસ્તાવો બહુ પામીને, બોલ્યો મેલી લાજ;

“ આ દોલતની આગળે, રોક તુલ્ય મુજ રાજ.

૧૫૦

દોષ કરો. નહિ દેવનો, નહિ મુજ ભલાં નશીબ;
ધરાવી નામ ધરાપતિ, ગતિમાં રહ્યો ગરીબ.” ૧૫૧

ગરિબી પોતાની ગણી, અતિ અંતર ધરી આશ;
સેવે વીર વૈતાળને, દીનપ્રણે થઈ દાસ. ૧૫૨

ચોપાઇ.

તે માટે રામા તજ રોપ, સુખ નહિ લેશ વિના સંતોષ;
સુખ પીયરતું તું સંભાર, શરીરે વસ્ત્ર ન મળતું સાર. ૧૫૩
કરતી મળુરી જેવાં કામ, વળી ઘડિએ ન મળે વિશ્રામ;
એથી તો સુખ અદકું આજ, કિંકર કરે હુકમથી કાજ.” ૧૫૪

ભામનિ સુણિ થઇ ક્રોધ ભરેલ, જ્યમ જળ રેડયું તાતે તેલ;
મારાં દુર્ગળ મા ને આપ, એ મોણું મુજને કયમ આપ ? ૧૫૫

કુવે પકું જીવ દઉં તત્કાળ, વિખડાં વારી પિઉં વિકરાળ !
કુટે શીશ કરે પાખંડ, પાપણિ બોલે વચન પ્રચંડ. ૧૫૬

વળતી શેઠ વિચારે વાત, જીવતી મૂર્ખ જનાવર જાત;
સમજાવ્યો સમજે નહિ ન્યાય, માર વિના મારગ નહિ થાય. ૧૫૭

ડર દેખી પશુ કરે વિચાર, પણ ન વિચારે નિર્લજ નાર;
શિક્ષા કરી વળી થાશે શોક, ક્રોધી મુજને કહેશે લોક. ૧૫૮

ધીરજ તે માટે મન ધરું, ચાર ઉપાય ચતુર થઇ કરું;
સામ દામ ને ભેદ ભણાય, પછીથી ચોથો દંડ ઉપાય. ૧૫૯

દોહરા.

સમજણ દેવી, સામ તે, દેવી લાલચ દામ;
ભેદે ભય ઉપજાવવો, દંડ સજે સંગ્રામ. ૧૬૦

- “નારી ભારી વાત સુણ, સારી ધારી રનેહ;
મળવો ફરી આ મુલકમાં, દુર્લભ મનુષ્યાદેહ. ૧૬૧
- આયુષ તો વળી અલ્પ છે, ઘડિઘડી ઘટતું જાય;
પછી તે પણ નહિ પામિયે, જે પણ વીતી જાય. ૧૬૨
- ભાટે મોટું મન કરી, સદાય રહિયે શાંત;
કાંઈ વખત કરીએ નહીં, કલેશ બુદ્ધિ કલ્પાંત. ૧૬૩
- એ રીતે અતિશય કર્યો, શેઠે સામ ઉપાય;
કાન ધરે નહિ કામની, શી રીતે સમજાય. ૧૬૪
- મન માન્યાં આગળ મૂક્યાં, ચરણા ચોરી ચીર;
સામું ન જૂએ સુંદરી, જ્યમ વિતરાગી વીર. ૧૬૫
- “તાણે છોક ન તાણે તું, તાણે તુટી જાય;
રનેહ તુટે તો સાંધતાં, વચમાં ગાંઠ વળાય. ૧૬૬
- તજશું જે તમને અમે, કરશે પછી શું કાજ;
પસ્તાશો બહુ પ્રેમદા, ભાટે માનો આજ.” ૧૬૭
- એમ કહી અવળે મુખે, સતો રાખી રીસ;
અંક ફર્યા જ્યમ એ ઘડી, ત્રેસઠના છત્રીશ. ૧૬૮
- તોપણ રહી નહિ તે વળી, બકવા કરતી બાળ;
સુણતાં દિલમાં શેઠને, ઝાઝી પ્રગટી ઝાળ. ૧૬૯
- બહુ કહ્યું જે ‘બોલ નહીં, ધરિ શકતો નથી ધીર’;
તોપણ મારે તાણે, તીક્ષ્ણ વાયક તીર. ૧૭૦
- શેઠે બીડી સોટી લઇ, માર્યો પૂરણ માર;
બાળા તોપણ બોલતી, લે નહિ થાક લગાર. ૧૭૧

પછી ધરના પાડોશના, આવ્યા લોક અધિક;	
સૌ ઠપકા દે શેકને, કામ ન કીધું ઠીક.	૧૭૨
દિલ સંભારી દૈવને, નર નાખે નિશ્વાસ;	
ખેડો આવી બારણે, અંતર ચર્ધ ઉદાસ.	૧૭૩
મૃત્યુ માગે મુખચકી, પરમેશ્વરની પાસ;	
સંપ વિના સંપતપતિ, તજી જીવતરની આશ.	૧૭૪

ચોપાઠ.

વળી ત્યાં તો કૌતકની વાત, નજરે ત્યાં નિરખી સાક્ષાત;	
પરદેશી એક નર ને નાર, સુતાં ઓટલે શેઠ દુવાર.	૧૭૫
પિયુના પ્યારી ચાંપે પાય, હેતે વાત કરી હરખાય;	
તરૂણી પ્રીત જણાવે ધણી, ધન્ય જન્મ મન ધારે ધણી.	૧૭૬
સ્વામિ કહે 'સુંદરી સુણુ આપ, બહુ ધનવંતો છે તુજ બાપ;	
ત્યાં જઈને સુખથા વસ તુંય, દુઃખસુખથી દિન કાઢીશ હુંય.	૧૭૭
શા માટે દુઃખમાં મુજ મંગ, વશી વણસાડે તનનો રંગ ?	
હું પામીશ સુખના દિન નવા, તો તુજને આવીશ તેડવા.'	૧૭૮
નારિ કહે 'સુણિયે હે નાથ, હું નહિ તણું તમારો સાથ;	
ભોગવું સુખમાં આવી ભાગ, દુઃખમાં કરું તમારો ભાગ.'	૧૭૯
પૂરી ઠરું પ્રભુની ચોર, ક્યાં તે છુટું કરું કંઠાર ?	
વસું વિજેગે દિન એટલા, જીવવું જગમાં દિન કેટલા ?	૧૮૦
સગપણુ સલ ધણામાં ધણું, તે તો ધણિધણિયાણીતણું;	
પિયરતણી પાલખી દુખકાર, સસરાની શુળી સુખકાર.'	૧૮૧

એમ કરે વાતો અતિધણી, જાણે એજ ઉજ્જણનો ધણી;
 કુણી શેઠનું અંતર ખળ્યું, સુખ આવું સ્વપ્ને નહિ મળ્યું. ૧૮૨

અતિ ધિક ! ધિક ! મારો અવતાર, સુખથી નહિ માંગ્યો સંસાર;
 આ ધનમાં અંગારો પડો, હે પ્રભુ ! સંપ મને સાંપડો. ૧૮૩

જે સુખમાં આ બે જણ વસે, એ સુખ વિક્રમને નહિ હશે;
 જીવતર ધન્ય એનું જગમાહિ, એથી સુખ નથી અધિકું કાંઈ. ૧૮૪

જીવતર વિષે છાપા.

રહે શરીરમાં રોગ, વ્યસન આવી ઢાઈ વળગ્યું,
 થયો ન વિદ્યાભ્યાસ, કરજ છુટે નહિ અળગ્યું;
 વસે કુટુંબ કુસંપ, કલેશ કામનિ નહિ છાંડે,
 પાપી પુત્ર કુપાત્ર, પુત્રી ખાળપણ રાંડે;

અહોનિશ વસવું ઉઘમ વિના, તૃષ્ણા અધિક અપાર છે;
 આ જગમાં એવા પુરૂષના, જીવતરને ધિક્કાર છે. ૧૮૫

રોગ રહિત તન રહે, અધિક વિદ્યા અભ્યાસી,
 પાળે પુત્ર વચન, સદા પર આશ નિરાશી;
 મધુર વાયક માનની, કરજ શિરપર નહિ ઢાડી,
 ચિત્ત સદા સંતોષ, પ્રીત સન્નત સહ જોડી;
 વળી દિવસ દિવસ વધતો દિસે, સંપ કુટુંબી વર્ગમાં,
 પછી તે થકિ હું નથી પ્રીછતો, સરસ કાંઈ સુખ સ્વર્ગમાં. ૧૮૬

દાહરો.

સઘળાં સંકટ સાંખિયે, કાઠી કર્મનો વાંક;
 ભુંડી જેની ભારગત, એ દુઃખ આડો આંક,

રાગ વેરાડી.

લાઇઓ જેની ભારજી ભુંડીરે, તેને પીડા અંતર જીડીરે—ટક.

લાજ તજીને લગાઇ કરે નિલ, લાજવા લોક ભરામ;

સારા મનુષ્યના ધરનું વગોણું, જોણું જગતને થાય. ભા. ૧

જેમ બિલાડી જીંદરને જીએ એમ, નાથ સામાં કરી નેણ;

પગથકી પ્રગટે, માથા લગી એવાં, વાંકાં કાઢે વેણ. ભા. ૨

ચાર ઘડિ પિયું ચૌટે ટળે સારે, સુખ ગંનેને થાય;

ઘડિયે આવીને ઘેર જેમે સારે, શેર લોહી સકાય. ભા. ૩

પડિત શાસ્ત્ર લણેલ પુરાણી, મોટી સલામાં મનાય;

માન તજી મૂરખીના મોઢાના, રોજ હુંડારા ખાય. ભા. ૪

પિયુ થકી તો ઘણિજ પોતાની, સમજણુ જણે સદાય;

દેવ થાકે તો મનુષ્યના મુખની, શીખામણે શું થાય ? ભા. ૫

પહોર ચડે દિન પોઠીને ઉઠે, ચોંપે લગાઇના ચાલ;

જો લગનાર બીજું ન જડે તો, પછાડે પોતાનાં બાળ. ભા. ૬

સ્નેહ કરી કદી સ્વામીની સાથે, જેશી ન બોલે વાત;

ધૂમાડની પેઠે ધૂંધવતી રહે, રોપ ભરી દિનરાત. ભા. ૭

જોને વિતી હોય તે નર જણે, આણે બીજા અહંકાર;

હાપણુ કેરો કોઈ દુનિયામાં, 'ગર્વ ન કરશે લગાર.' ભા. ૮

દોહર.

પછી પરદેશી બોલિયો, 'ભાવ સહિત સુણુ બ્રાત;

દોષ ઘણા નર દુષ્ટના, તે તું જાણુય વાત ?' ૧૮૮

શેઠ કહે 'સાંભળ કહું, દુષ્ટ પુરુષના દોષ;

તે તલ માત્ર ન મુજમાં, રખે ધરે તું રોપ.' ૧૮૯

સગ વેરાડી.

કહું નર દુષ્ટ કા'ણીરે, સુણો સૌ રનેહજ આણીરે—રેક.

મોહું વે'હું કામ મુધરે કે બગડે, માણસ માત્રની રીત;

પોતે કંઈ તે તો પાંશરૂં સમજે, નારીને મારે નિત્ય. કહું ૧

સામું નથુંદ દેરાણી જેઠાણીના, સાચા જુઠા સુણી બોલ;

વાંક વિના વનિતાને તજે તો, તે નર ખરને તોલ. કહું ૨

કાગડે ઘેરું ઘૂડ ફરે તેમ, ગોરી સદા ગભરાય;

ધરનાં કરે સહુ દ્રેષ ધણેરા, તેથી જુદો નવ થાય. કહું ૩

માનનિનું અપમાન કરે નિત્ય, ખાય નકારી ગાળ;

તુચ્છ ગણી તિરસ્કાર કરે તો, તે નરનું મોં બાળ. કહું ૪

સાસરિયાંની સાથ લડી, કાઢે રાંડ ઉપર તે રીસ;

સારા મનુષ્યની શિક્ષા ન માને, જેને રૂઠ્યા જગદીશ. કહું ૫

સમજીતો ટટો તુરત ટળે, કાઈ ધરકું આવી કહે ઘેર;

“જીહું” કહે કે આકું જીએ તેનો, પાર આવે શી પેર ? કહું ૬

સ્વામી સાંભળતાં વાંક વિના આવી, કામનીને લડે કાય;

સમજવીને સમાધાન કરે નહીં, હીજડા જેવો હોય. કહું ૭

પોતે તો ખાય પિયે ધણું સાઈ, ને વસ્ત્ર ધરે શુભ રીત;

નારીને આપે નિત્ય નકાઈ તો, કહો કેમ પ્રગટે પ્રીત ? કહું ૮

પીયરિયાં પટકૂળ ન પૂરે તો, સ્વામી કરે સંતાપ;

સાચું કહું એ કંથ સ્વરૂપે, પૂર્વ જન્મનું પાપ. કહું ૯

દોહરા.

- વળી પરદેશી નર વદે, 'જીવમાં રાખી જ'પ;
ખડુ મીઠું જે બોલિયે, શાથી વણસે સંપ ? ૧૯૦
- વિનયથી વશ થાય છે, રાજાને વળી રાંક;
કદી ન સજે કાઢતે, પણ પોતાનો વાંક.' ૧૯૧
- એમ કહ્યું એ અવસરે, ત્યાં નર એક નઠાર;
મિયાં નિસર્યો મારગે, ખરોજ ટંટાખોર. ૧૯૨
- પરદેશી પ્રત્યે પછી, ભણે શેઠ ધરી ભાવ;
વા'લપ અને વિનયથી, લે આને બોલાવ. ૧૯૩
- પછી તેણે ત્યાં પૂછિયું, સ્નેહે કરી સલામ;
'સાહિબ ખુદનું નામ શું ?' 'કમા તેરે હે કામ ?' ૧૯૪

રૂચિરાછંદ.

- સુત તેનો સાથે દેખીને, પૂછ્યું 'પુત્ર તુમેરા હે ?'
ખટ્ટજ રીસ કરી તે બોલ્યો, 'નહિ મેરા તો તેરા હે ?'
'પુત્ર તમારાને પરમેશ્વર, અધિક અધિક આયુષ આલો;
મિયાં કહે 'જે મરજી તુમારી, અબી ઇધર મારી ડાલો !' ૧૯૫
- 'સાલમપાક શિયાળે કરશો, થાશે પુષ્ટ સરસ ચેરા;
'સુકા સુકા હમ લડકા હોગા, સાલે કયા લેના તેરા ?'
'માણસ સાથે માણસ બોલે, દોસ્તી કરે ન રહે મૂંગા;
'દોસ્તી તેરી જહાનમમેં ગઈ, અબ બોલે તો માંડગા !' ૧૯૬

દોહરા.

- પરદેશી સમજ્યો પછી, કામ કઠણ છે એહ;
જેનો જન્મસ્વભાવ જે, ટળવો દુષ્કર તેહ. ૧૯૭

પછી તે પોતે શેઠ પણ, પ્રભુને કરી પ્રણામ;
 લક્ષ્મી સાથે સંપને, જાયે આઠે જામ. ૧૯૮
 સાંભળ નિર્ધનશાહ તું, અંતર ધરી ઉમંગ;
 સંપ તજ સંપત્તિનો, સ્વપ્ને ન કરીશ સંગ. ૧૨૯
 પૂર્ણ તારૂં તપ પેખિને, તુઠ્યા ત્રિલોચનરાજ;
 તેં માગ્યું ધન તુજી પણ, મને મોકલ્યો આજ. ” ૨૦૦
 સુણીને નિર્ધનશાહ મન, નિશ્ચય થયો નિઃશંક;
 સમજ્યો મહિમા સંપનો, ગણી રમાને રંક. ૨૦૧

ભુજંગીછંદ.

પછી સ્નેહથી સંપનો હાથ ઝાલ્યો,
 લઈ સંપ સંગે ઉમંગેથી ચાલ્યો;
 જઈ દૂરથી જોયું પાછું નિહાળી,
 ધિમે ચાલતી આવતી લક્ષ્મી ભાળી. ૨૦૨
 પુછ્યું સંપને “એહ ક્યાં ચાલિ જાશે ?”
 કહે સંપ તે આવશે તુજ પાસે;
 જઈ હું વસું જ્યાં લહું સ્થાન જોઈ,
 કરે વાસ લક્ષ્મી જુએ સર્વ કોઈ. ૨૦૩
 પછી વેર તે મૂજ સાથે વધારે,
 તજવી મને સ્થાન પોતે પધારે;
 કહું તુજને આજથી તેજ માટે,
 કદી સંપ મેલીશ માં લક્ષ્મી સાટે. ૨૦૪
 સદા જોલજો સ્નેહથી સારિ વાણી,
 વધે સંપ સંસારમાં એમ જાણી;

ક્ષમા રાખવી સાંખવી બૂલ છોટી,
દયાથી વળી રાખવી દષ્ટિ મોટી. ૨૦૫

કદી બ્રાત પુત્રો જુદા ભાગ ભાગે,
ભલે ભાગ લે તો નહીં સંપ ભાગે;
વસે એકઠા છે જુદાં દીલ જાણો,
નહીં સંપનું રૂપ એનું વખાણો. ૨૦૬

દિલે એકતા સર્વદા જો રહે છે,
કવી સંપનું રૂપ તેને કહે છે;

કહું મૂલ કુસંપનું સુણ કાને,
જુદા વાદ તાણી જુદા ધર્મ માને. ૨૦૭

રહે દેશમાં એ થકી સંપ રૂઠ્યો,
તજો તેહ માટે વૃથા વાદ જૂઠો;
રૂઠેમાં રૂઠે તે તમે ધર્મ પાળો,
તજી દ્વેષ ટંટા બધા તુલ ટાળો. ૨૦૮

થશે એકધર્મી હરી જો કરે તો,
ન થાશે મનુષ્યો મથીને મરે તો;
વડો કોઈ કુટુંબમાં મુખ્ય આપો,
વળી નાતમાં મુખ્યતા એમ આપો. ૨૦૯

પછી તે તણી નિલ મર્યાદ પાળો,
નહીં દેખશો તો દહાડો દુખાળો;
સમાધાનિ જો રાખશો સર્વ વાતે,
સદા કાળ તો પામશો સુખ સાતે." ૨૧૦

કાહુશ.

એ શીખામણુ ઉર ધરી, સુણિને નિર્ધનશાહ;	
સંપ સહિત ધર સંચર્યો, અલખત મળી અથાહ.	૨૧૧
સંપે સ્ત્રીના શરીરમાં, પૂરણુ કર્યો પ્રવેશ;	
અમૃતદષ્ટિ ઊપજી, વ્યાપ્યો રનેહ વિશેષ.	૨૧૨
સુખ બહુ પામ્યાં સંપથી, વિસ્તરિ કીર્તિ વિશાળ;	
પ્રસન્ન પરમેશ્વર થયા, દુઃખહર દીનદયાળ.	૨૧૩
સંપલક્ષ્મિ સંવાદ આ, જે સુણુશે નર નાર;	
સંપ પ્રસન્ન થયા થકી, સુખ લેશે સંસાર.	૨૧૪
ઓગણિસેં ને આઠના, લાદરવે ભરપૂર;	
પૂર્ણુ કથા કહી પૂનમે, અધિક હરખ ધરિ ઉર.	૨૧૫
વાસી શ્રી વઢવાણુનો, પ્રભુને કરી પ્રણામ;	
શ્રીમાળી બ્રાહ્મણુ સદા, દાખે હલપતરામ.	૨૧૬

ગરબી.

દેશમાં સંપ કરો, સંપ કરો.—	ટંક.
હારે જે કોઈ સંપ તજીને સુખ માગે;	
તેના સૂતેલા શત્રુ જંગેરે,	દેશમાં સંપ૦ ૧
હારે તજી સંપ લડાલડી આંવે;	
તેમાં તુર્ત ત્રીજીને કાવેરે.	દેશમાં સંપ૦ ૨
હારે જે કોઈ વીંધા જમીન સારૂ લડતા;	
રાજ્ય ખોઈને હવે રહ્યા રડતારે.	દેશમાં સંપ૦ ૪

હારે હજી હજી વિચારી નહિ જોશો;	
ખરેખત છે હાથમાં તે ખોસારે.	દેશમાં સંપં ૪
હારે તમે ટંદા ધરમના ટાળો;	
જે જે ખારે લાગે તે ધર્મ પાળો.	દેશમાં સંપં ૫
હારે છળ દગા કપટ દો છોડી;	
આખા દેશની થઈ આખર થોડી.	દેશમાં સંપં ૬
હારે કરી સંપ કાંઈ હુબર હસાવો;	
ફરી દેશની વખત ફેરવાવો.	દેશમાં સંપં ૭
હારે કાઠનું સારું દેખીને શીદ દાઝો ?	
તેને જુરાડી મારવા ન બાઝો.	દેશમાં સંપં ૮
હારે વાંચો દશપતરામની વાણી,	
પક્ષપાત વિના સત્ય પ્રમાણી.	દેશમાં સંપં ૯

બુદ્ધિપ્રકાશ.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ સાથે.

મોટા કદનાં ૩૨ પૃષ્ઠનું આ માસિકપત્ર ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી તરફથી દરમાસે પ્રકટ થાય છે. એનું હાલ ૬૮ મું વર્ષ ચાલે છે. એમાં વિદ્યા, સાહિત્ય, હુન્નર, કળા, નીતિ, સામાજિક સુધારો, વગેરે ઉપયોગી, બોધક અને મનોરંજક વિષયો ઉપરાંત જુદા જુદા લખનારને હાથે લખાએલાં મૂળ, ભાષાંતર, અને અનુ-કરણરૂપે ગદ્યપદ્યાત્મક લખાણો આવે છે.

દલપતકાવ્ય માગ ૧. ૨.

(કવીન્દ્ર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈની કવિતાનો મોટો સંગ્રહ—એ ભાગમાં—દરેકની કિંમત ૧-૮-૦)

આ પુસ્તકની કિંમત સાત રૂપીઆ હતી તે ઘટાડીને સોસાયટીએ ફક્ત ત્રણ રૂપીઆ રાખી છે.

સોસાયટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકોનું મોટું લીસ્ટ.

વધુ માહિતી માટે—લખો: આસિ. સેક્રેટરી

ગુ. વ. સોસાયટી, અમદાવાદ.

નીચેના ઉપયોગી પુસ્તકો તૈયાર છે.

‘ સહર્તન અને કવિવર. ’

આ બે ગ્રન્થો ગ્રન્થાલ ઉમેશ ગ્રન્થકાર મિ. સ્થાનસિંઘ “ ફેરફાર ” અને “ કુચ્છી ” નામના ગ્રન્થો ઉપરથી લખાવવામાં આવ્યા છે. આખાલ વૃદ્ધ સ્ત્રી પુરૂષ દરેકને વાંચવા એમ તથા દરેક કુટુંબમાં ખાસ રાખવા લાયક હોવાથી મે. મુખ્ય ઇલાકાના ફેરફાર સાહેબે તથા મે. વડેદરા રાજ્યના વિદ્યાધિકારી માહેબે ગ્રન્થાલ અને લાયકેરી માટે મંજૂર કરેલા છે. દરેક ગ્રન્થની કીમત રૂ. ૧-૮-૦

“ ઔષધિકોષ. ”

વૈદક ઔષધિઓનાં ગુણરાતી, મરાઠી, હિંદી, મરુતી, ઉમેશ, લેટીન વગેરે ભૂદી ભૂદી ખ્યાર લાખાઓનાં નામ, તથા તેમનો ઉપયોગી, ઉત્પત્તિ વગેરે ઉપયોગી લખીકત આ ગ્રન્થમાં આપવામાં આવી છે. કીમત રૂ. ૧-૮-૦

“ લોકોપયોગી શાીરવિદ્યા. ”

અને

“ ગર્ભપોષણ અને સુવાવડ. ”

આ બેઉ પુસ્તકો દરેક સ્ત્રી પુરૂષોએ અસુસ વાંચીને પાસે રાખવા લાયક હોવાથી ખધા લોકો તેનો લાલ લઈ શકે તેટલા માટે પહેલાની કી. ખ્યાર આના અને બીજાની છ આના રાખવામાં આવી છે.

આ સિવાય સ્ત્રીઉપયોગી, સામાજિક સુધારે, કેળવણી, આરોગ્ય વિદ્યા, ઇતિહાસ, કેકનિષેધક, વગેરે વગેરે વિષયોનાં ખધાં પુસ્તકો તૈયાર છે. વધુ લખીકત માટે નીચેના શીરનામે લખી સોસાઇટીએ પ્રસિદ્ધ કરેલાં પુસ્તકોનાં મોટું કેટલોગ મંગાવો.

આસિરંટ સેક્રેટરી.

ગુ. વ. સોસાઇટી—અમદાવાદ.

